

אתחלתא דגאולה

יוסף בועז קרמר (שיעור א')

הגמרא במסכת שבת (ל"א ע"ב) מונה כמה שאלות יסודיות המופנות כלפי האדם בבית דין של מעלה, לאחר מותו. אחת מהן היא: "ציפית לישועה?" רבנו ניסים גירונדי בחידושו מוסיף לשאלה זו מילה אחת: "בימיד". ונשאלת השאלה מהי מהותה של תוספת זו? וכי אין זה מובן מאליו, וכי אדם יכול לצפות לישועה שלא בימיו? כוונתו של רבנו ניסים היא, שעל כל אדם מישראל לצפות לישועה מתוך התבוננות באירועים המתרחשים בימיו של אדם.

הדברים הללו נכונים בכל הדורות, קל וחומר בדור שלנו. בדורנו חוונו אירועים גדולים כגון קיבוץ גלויות ותקומת מדינת ישראל. מאז תקומת מדינת ישראל אנו חווים שמחות גדולות וגם אכזבות וכשלונות, ועולה השאלה לאן כל זה מוביל? האם אנחנו בתהליך של הגאולה? ואם כן, האם הגאולה צריכה להופיע בבת אחת או בהדרגה? כיצד יתכן שאנחנו נמצאים בתהליך של גאולה כאשר נדמה כביכול שעם ישראל אינו ראוי לכך? האם הגאולה היא טבעית ויש לנו לעלות וליישב את הארץ או שהגאולה תהיה ניסית ואין לנו לעסוק בעצמנו בקירוב הגאולה אלא להמתין לנס? האם הגאולה יכולה לבוא על ידי מנהיגים או אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות?¹

כיצד נוכל לזהות שאנו בתקופת הגאולה?

הגמרא בסנהדרין (צ"ח ע"א) מביאה את דברי ר' אבא בענין הגאולה:

אין לך קץ מגולה מזה שנאמר 'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא'.

מבאר רש"י:

כשתתן ארץ ישראל פרותיה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה מזה.

הסימן המובהק ביותר לקץ המגולה הוא התקיימות נבואת יחזקאל, כאשר ישראל ישובו לארצם והארץ תיתן פרותיה בעין יפה. דברי ר' אבא הם חד משמעיים, הגמרא אינה מציינת אף דעה החולקת על דבריו.

¹ נושא זה זכה להתייחסות נרחבת בספרו של הרב חיים דרוקמן 'קמעא קמעא' העוסק בענייני גאולתם של ישראל. הדברים בהמשך המאמר נלקטו מתוך ספר זה.

יש לשאול, מהו המקור לדברי ר' אבא? מדוע סימן זה הינו מובהק כל כך, וכיצד הוא מסמן את תום הגלות וראשית הגאולה?

מסביר המהרש"א (שם):

לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתם אין הארץ נותנת פרותיה כדרכה, אבל כשתחזור ליתן פרותיה זהו קץ מגולה.

דברי ר' אבא נסמכים על הפסוק בויקרא (כו, לב): "וַיִּשְׁמְטֵי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׂמְמוּ עָלֶיהָ אֲיִבֶיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ". ומסביר רש"י שפסוק זה אינו קללה אלא מידה טובה לעם ישראל, שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה מיושביה.

הרמב"ן (שם) מרחיב וכותב:

'ושממו עליה אויבכם' - היא בשורה טובה, המבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבנו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו. כי לא תמצא בכל הישוב, ארץ אשר היא בשורה טובה ורחבה, ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם.

רבינו בחיי עומד על אותו עיקרון ומוסיף נקודה משמעותית:

שאף היושבים בה ינהגו שממה עליה, שלא יבנו חומה ומגדל, וכל האומות ישתדלו לבנותה ואין להם כח. ויש בזה סימן גדול לישראל, שמיום שחרבה לא קבלה אומה ולשון, ולא תקבל עד שישבו אפרוחיה לתוכה.

בנוסף לכך, הגמרא במגילה (י"ז ע"ב) המבררת את סדר תפלת שמונה עשרה, שואלת:

ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים? דכתיב 'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופירכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא'.

מסביר רש"י: "אלמא קיבוץ גלויות בעת ברכת השנים היא", כלומר קיים קשר בין קיבוץ גלויות לבין ברכת השנים. קיבוץ גלויות, הגאולה, תופיע בזמן שהארץ תיתן את ברכתה לעם ישראל השב אליה. ואכן המהרש"א במקום מחזיר אותנו לדברי ר' אבא בגמרא בסנהדרין – זהו המקור לדברי ר' אבא: בתקופת הגלות, כשישראל אינם בארץ, הארץ שוממה. אומר ר' אבא, בזמן שנראה שהשממה מתחילה לפרוח - זהו סימן מובהק לקץ המגולה. אין סימן מובהק יותר לכך שהגלות חלפה, מאשר השינוי המהותי במצבה של הארץ.

כשראה רבי יהושע מקוטנא את קיבוץ הגליות, את החלוצים המיישבים את הארץ לאחר שנים רבות של שממה ואת חזרתה לתת פרותיה כתב (שו"ת ישועות מלכו, יורה דעה ס"ו):
 "אין ספק שהיא מצוה גדולה כי הקיבוץ הוא אתחלתא דגאולה".

עם דבריו הסכים גם **הציץ אליעזר** (חלק ז', סימן מח, אורחות המשפטים פרק יב') וכתב:
 "עצם הקיבוץ לארץ ישראל, הוא סימן מבושר לאתחלתא דגאולה".
 גם **הרב קוק** התייחס למציאות המתחדשת (אגרות הראי"ה ג, תתעא):

כן, אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו. אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל קץ הגאולה להגלות, מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קרבו לבוא, התחילה אתחלתא זו.

דברים אלו נכתבו בשנת תרע"ח, וכבר אז קבע הרב קוק, כי אתחלתא דגאולה החלה כמה עשרות שנים קודם לכן - מאז החל הקץ המגולה להגלות, יהודים שבו לארץ ישראל, והארץ החלה להיבנות ולתת את פירותיה בעין יפה.

עד כה ראינו כי הגאולה היא גאולה טבעית על ידי סימנים של פריחת הארץ וקיבוץ גלויות, ולכן הגאולה באה בתהליך איטי ולא בהופעה פתאומית. וכך מסופר בתלמוד הירושלמי (ברכות פ"א ה"א) אודות שני חכמים שהלכו בדרך לפנות בוקר:

רבי חייא רבה ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה (לפנות בוקר) וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא רבה לרב שמעון בן חלפתא: ברבי! כך היא גאולתן של עם ישראל - בתחילה קימעא קימעא, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת. מאי טעמא? כי אשב בחושך ה' אור לי. כך בתחילה ומרדכי יושב בשער המלך, ואחר כך ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, ואחר כך וישב מרדכי אל שער המלך, ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות, ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה.

רבי חייא מלמד אותנו שהגאולה דומה להופעת אור השחר. ההבנה שהגאולה היא תהליך, מובילה למסקנה שמדובר בתהליך המתנהל בדרך הטבע. נס איננו תהליך, נס על טבעי הוא שינוי חד ומהיר. בדרך הטבע, לעומת זאת, קיימים תהליכים, הדברים מתפתחים באיטיות, שלב אחרי שלב. כך כותב **הגרי"ש טייכטל** הי"ד (אם הבנים שמחה):

ממילא מוכח מכל זה דישועתנו שלעתיד תצמח בדרך הטבע, רצונו לומר בנס המלוּבש בטבע, ועל כן יצטרך לזה עת השתלשלות הטבע, שבא במעט מעט ולא בבת אחת.

כלומר, הגאולה היא תהליך המתנהל בדרך הטבע, תהליך הלוקח זמן ומתקדם לאיטו. רבי חייא מעלה שתי דוגמאות לעקרון ה"קמעא קמעא". האחת מן הטבע - הופעת אור השחר, והשניה מן ההיסטוריה - תשועת נס פורים. תשועת פורים, שהיתה באמצעות נס מלובש בטבע.

עד כה למדנו כי הגאולה היא תהליך המתנהל בדרך הטבע, שלב אחרי שלב. אילו היינו רואים בעיינינו רק עלייה מתמדת - לא היה ספק בלבנו כי נמצאים אנו בעיצומו של תהליך גאולתנו. אך במציאות איך הדבר כך. במציאות ישנן עליות וירידות וזהו הקושי הגדול. שוב ושוב חוזרת ונשאלת השאלה: האם באמת אנו נמצאים בתהליך של גאולה או שמא אין זו אלא תקות שווא? בא רבי חייא ומלמד אותנו שתהליך הגאולה דומה להופעת אור השחר בעולם. בתחילת הופעתו של אור השחר הכל סביב עוד חשוך, רק כאשר האור איננו במלוא תוקפו גם החושך עדין שורר.

"קמעא קמעא"

העיקרון של התקדמות הגאולה "קמעא קמעא", מופיע רבות בכתבי האחרונים. בשם הגר"א (קול התור א, טו) נכתב:

לדעת מראש כי אתחלתא דגאולה באה קמעא קמעא, מעט מעט. על פי חז"ל כך היא גאולתן של ישראל: קמעא קמעא באה, כאיילת השחר... לכן כל פעולה של אתחלתא יש להתחיל אפילו במעט.

הרב צבי קליאשר (דרישת ציון) כותב:

גאולת ישראל אשר אנחנו מחכים לה, אל יחשוב החושב כי פתאום ירד ה' יתברך שמו משמים ארץ לאמור עמו צאו או ישלח משיחו כרגע מן השמים לתקוע בשופר גדול על נדחי ישראל, ויקבצם ירושלימה, ויעשה לה חומת אש ומקדש אל ממרומים ירד כאשר הבטיח על ידי עבדיו הנביאים. לא כן קורא המשכיל, ודאי כל יעודי הנביאים יתקיימו באחרית הימים ולא יפול חס וחלילה דבר ארצה. אך לא במנוסה נלך ולא בחפזון יום אחד, כי אם מעט מעט תבוא גאולת ישראל. לאט לאט תצמיח קרן ישועה, עד 'וישראל יעשה חיל, 'וישגה מאוד באחריתו' בקיום כל היעודים וההבטחות של הנביאים הקדושים.

בדומה כתב המלבי"ם בתשובה לפניית הרב קאלישר אליו בעניין שיבה מחודשת לארץ ישראל בימיהם (שיבת ציון, חלק ב'):

ובעיקר הדבר, דבריו אמיתיים וכנים. ויש לי כמה ראיות מפשוטי הכתובים הכתובים כפי פירושי כי הגאולה תצמח לאט לאט, 'כשחר נכון מצאו', 'הולך ואור עד נכון היום'... ויהיה יישוב ארץ ישראל, קודם ביאת המשיח.

המלבי"ם מביא ראיות מפשוטי הכתובים שהגאולה תצמח לאיטה. אחת מהן מהפסוק במיכה (ד, ח): "וְאַתָּה מְגִדֵּל עֶדְרָא עֶפְלָא בֵּת צִיּוֹן עֲדִיף תֵּאֲתָה וּבָאָה הַמְּשִׁלָּה הַרְאֲשָׁנָה מִמְּלַכְתָּ לְבֵית יְרוּשָׁלַיִם", מסביר המלבי"ם:

זוהי יהיה בשלש מדרגות, תחלה בת ציון עדיף תאתה, שהגליות יתחילו להתקבץ וגלות יהודה ובנימין שהם בת ציון שגלו מציון בחורבן בית שני יתקבצו אליך. ואחר כך ובאה הממשלה הראשונה, תבוא ממשלה קטנה, שיהיה להם קצת ממשלה והנהגה כמו שהיו לישראל בימים הראשונים לפני מלך מלך לבני ישראל שהיה להם שופטים מנהיגים אותם. ואחר כך תבא ממלכת לבת ירושלים יהיה להם מלכות קבועה שהוא מלכות בית דוד, שאחר כך ימלוך המלך המשיח בממלכה קבועה.

מלכות ישראל תתפתח בהדרגתיות. תחילה, קיבוץ הגליות והקמת ממשלה קטנה, כשלטון שבתקופת השופטים, ורק לאחר מכן תקום ממלכה גדולה וקבועה מבית דוד, כשבראשה המשיח.

אם כן, הגאולה מתפתחת לאיטה, כתהליך. למה? מדוע יש צורך ב"קמעא קמעא"?
מנבא הנביא ישעיהו (לה, א-ב):

יִשְׁשׂוּם מִדְּבַר וְצִיָּה וְתִגַּל עֲרֵבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצֵלֶת. פֶּרֶחַ תִּפְרַח וְתִגַּל אֶף גִּילַת וְרִגְוֹן
כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתֵּן לָהּ הַדֵּר הַכְּרָמֶל וְהַשְּׂרוּן הֵמָּה יֵרָאוּ כְבוֹד ה' הַדֵּר אֶלְקִינֹו.

ישנה הדרגה בתהליך. הגאולה מתחילה מבחוץ ולאט לאט נכנסת פנימה. התהליך מתחיל בבנין החיצוני - כשהקדוש ברוך הוא ישיש את ההרים והם יתנו פירותיהם. לאחר שלב זה "כבוד הלבנון ניתן לה" - נזכה לכבוד לאומי, ולבסוף "המה יראו כבוד ה', הדר אלוהינו" - תופיע גם ההתגלות הפנימית, הבנין הפנימי.

אומרים על כך חז"ל במדרש (תנחומא דברים א, ב):

מפני מה כתיב כן? ללמדך כי בשעה שהקדוש ברוך הוא מגלה שכינתו על ישראל אינו מגלה עליהם כל טובתו כאחת, מפני שאינן יכולין לעמוד באותה טובה, שאם יגלה עליהם טובתו בפעם אחרת ימותו כולם.

הגאולה הינה התחדשות גילוי שכינה על ישראל ובכך היא טובה גדולה ואדירה. אילו תבוא טובה זו בבת אחת לא נוכל לקלוט אותה ולעמוד בפניה. איננו מסוגלים, בכלים שבידינו, להכיל את אורה המלא של הגאולה.

אתחלתא דגאולה וקידוש ה'

בהקמת המדינה הוסרה חרפת הגלות. דורות על דורות נדדנו בגלות, עברנו השפלות איומות, שוד ורצח. היה זה מצב של חילול ה' נורא, מפני ששמו של הקב"ה נקרא עלינו, וכשאנו מתבזים גם שמו של הקב"ה נעשה מחולל בגויים. אחר שעברו כל כך הרבה שנים, ודבר ה' לא התקיים, התגבר חילול ה' בעולם, ושונאי ישראל כבר גמרו בדעתם כי אבד הסיכוי שעם ישראל יחזור לארצו. והנה אירע הנס, דבר ה' קם. והיה זה קידוש ה' גדול ונורא, שהלך והתעצם במלחמת ששת הימים.

אמנם עדיין יש דברים רבים לתקן. לצערנו לא זכינו לחזור בתשובה שלימה ולעלות כולנו לארץ ישראל. אבל כבר לימדונו חז"ל (סנהדרין צ"ח ע"א) שיש גאולה של "אחישנה" על ידי חזרה בתשובה שלימה, ויש גאולה של "בעיתיה" דרך תהליכים טבעיים. גם אם ישראל לא יחזרו בתשובה, כשיגיע הקץ, יתחילו תהליכים טבעיים, שיהיו מלוים בסיבוכים ויסורים קשים, שיגרמו לעם ישראל לחזור לארץ ולבנותה, וכך נתקדם שלב אחר שלב עד הגאולה השלימה. יסורים אלו שדוחפים את תהליך הגאולה הם חבלי משיח. וככל שנתחזק יותר בישוב הארץ וחזרה בתשובה שלימה, כך יתמתקו חבלי משיח ויבואו לנו החבלים בנעימים (עפ"י דברי הגר"א בקול התור).

וכן מבואר בתורה ובנביאים, שסדר הגאולה כך הוא: בתחילה תהיה תשובה קטנה, ועם ישראל יתקבץ לארצו והארץ תחל לתת את פריה, ואחר כך יערה עלינו ה' רוח ממרום עד שנחזור בתשובה שלימה.

איך תבוא הגאולה?

כאשר היהודי דימה בעבר את הגאולה, הוא לא שיער שהגאולה תגיע בצורה כזו. היה ברור שמלך צדיק וירא שמים יגאל את העם, ויגרום לעליה רוחנית אדירה בעם. אמנם, המחשבה שהקב"ה צריך להוביל את הגאולה בדרך שאנחנו חושבים היא חמורה ביותר. כל דרך הגאולה, החל מראשית מצמיחתה, היתה בדרך הפוכה לגמרי ממה שהיינו מצפים. אין ספק, כי אחת הסיבות המרכזיות להתעלמות הרווחת ביחס לתקומת המדינה, היא, שרובה

של הנהגת המדינה, מראשיתה, לא השתייכה לציבור "שלומי אמוני ישראל", אלא דווקא לאלו שאנו רגילים לכנותם בשם "חילונים".

ביסוד השאלה שהצגנו עומדת ההנחה שאנו כבני אדם מבינים ויודעים כיצד הקדוש ברוך הוא פועל בעולם, וכיצד הוא אמור לפעול להבא. הנחה זו מצמצמת את המחשבה האלוקית למוחו הקטן של האדם. הרי ישעיהו הנביא אומר (נה, ט): "כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממשבותיכם", וכבר התייחס לבעיה זו הרב שלמה טייכטל הי"ד (אם הבנים שמחה ב, יב):

וידעתי בני ידעתי, כי תוקשה לך קושיה על דברינו. אם כן הוא, שהבניין שנעשה בימינו בארץ הקדושה הוא סימן ואות על הקץ שקרב לבוא, ואתחלתא דגאולה, איך יתכן שרוב בוני הארץ המה לדאבונו מחללי שבתות ועוברי עבירה, ר"ל, וכמעט אשר כגויי הארץ המה בעוה"ר, ואיך יתכן שהבורא כל עולמים יעשה אתחלתא דגאולה ואות וסימן על ידיהם, הלא קיי"ל מגלגלין זכות על ידי זכאי? אהובי, בני. קושייתך עצומה לכאורה, אבל הסכת ושמע לדברי. דע בני, כי מי יעמוד על מפעלות תמים דעים, והנה זה אלוקי עולם בורא הכל, ומאתו כל אשר נעשה בארץ, ועמקו מחשבותיו, מסבב סיבות וגלגולים, וקושר נימא בנימא, עד שיתקיימו גזירותיו למטה בעולם התחתון. הוא יודע ומבין למה בחר דווקא באלו לעשות אתחלתא דגאולה, ואות וסימן לטובה על ידיהם.

אומרים חז"ל: "בכל הקדוש ברוך הוא עושה שליחותו", ואנו מאמינים שהוא פועל דרך כלל הכוחות שבעולם, והכל שליחיו. לא נוכל לומר על מעשה כלשהו שנעשה שאינו מאת ההשגחה מפני שעושהו כופר או רשע או מי שאינו נראה לנו מכל סיבה אחרת. לעומת זאת, אם אדם שואל מדוע יד ההשגחה גלגלה מאורע חשוב כל כך דווקא באופן זה, הריהו מצהיר על כוונתו להעמיק את אמונתו עד כמה שיד שכלו מגעת. מתוך עמדה זו ניתן להבין את הפליאה שבמהלך.

איננו יכולים להבין את דרכיו של הקדוש ברוך הוא. לקדוש ברוך הוא יש חשבונות עמוקים ונסתרים, שאנו, בני אנוש, איננו מסוגלים להגיע עדיהם, אף על פי שלתפיסתנו לא תיתכן גאולה על ידי אנשים כאלה, לקדוש ברוך הוא יש חשבונות משלו.

מה היה מצבו הרוחני של העם בימי עזרא ונחמיה? בכתובים אנו למדים שעולי בבל היו במצב רוחני ירוד ביותר. רבים מהם, כולל בני השרים והכהן הגדול, נשאו נשים נכריות (עזרא ח, ב). תורת ה' נשכחה מהם לגמרי, והם כלל לא ידעו שכתוב בתורה שיש לבנות סוכות בחג (נחמיה ח, יד). את השבת הפכו בירושלים ליום שוק, וחיללו אותה בפרהסיא

(נחמיה יג, טו-יח), ובגמרא (קידושין ס"ט ע"א) מסופר שרבים מאלו שעלו היו מהפחות מיוחסים שביהודים: ממזרים, אסופים וכיו"ב.

ובכל זאת, דוקא במצב רוחני זה זכה העם לגאולה, ולא עוד אלא שאותם חוטאים היו חשובים ואוהבים לפני הקב"ה (שם בגמרא).

הנצי"ב מוולוז'ין כתב (שיבת ציון ח"א עמוד 17, ח"ב עמוד 6):

ואין לנו לחשוב מחשבות כי ראוי היה הדבר הזה באופנים אחרים, כאשר מצויר בדעות בני האדם... כי באמת אין לחוות דעה את ה'... ואין לנו להתווכח לאמר, כי נצרף להיות באופן אחר. וכמו שהיה בימי עזרא הסופר, שקיבץ איזה אלפים בבבל מכל סוגי בני האדם, גדולי תורה ויראי ה', וגם מאותם האנשים נושאי נוכריות, אשר היו מורגלים בחילול שבת ולא ידעו את התורה כלל. כל אלו נתקבצו והכינו ישוב הארץ בערים, עד שאחר כך נתמלאה הארץ מבניה. כן עלינו להתעורר לקול רצון ה' הנשמע מקצה העולם ועד קצהו... ובכל סוגי בני ישראל... וכל כולם יתקיימו דברי עזרא הסופר 'יד אלוקינו על כל מבקשיו לטובה'.

מי יכול להנהיג גאולה?

ראינו שהגאולה באה במצב רוחני ירוד העם. אולם בכל הדוגמאות שהבאנו היתה ההנהגה בידי גדולי הנביאים והרבנים. גם אם העם היה רחוק ממצוות, הוא הונהג על ידי משה ואהרון, עזרא ונחמיה. הגאולה באה על ידי גדולי התורה, והם שהוליכו והנהיגו את העם לדרך ישרה. האם יתכן שהגאולה תבוא על ידי מנהיגים רשעים?

ביסוד השאלה הנחנו שאותם בונים הם רשעים גמורים. אך "האדם יראה לעיניי וה' יראה ללבב", וכבר כתב הרמב"ם (הלכות תשובה ג, ו) שעל רשעים גמורים נגזרה מיתה בראש השנה, דהיינו על מי שחטאיו מרובים ממצוותיו. והדבר תמוה, הרי אנו רואים המון רשעים שחיים בתוכנו שנים רבות, ומדוע לא ראינו את מידת הדין פוגעת בהם מיד? על כך כתב הרמב"ם (שם ה"ד) שרק לקדוש ברוך הוא יש את היכולת למדוד מיהו רשע ומיהו צדיק, משום שרק הוא יודע את ערכן של המצוות לאשורן. האם אנו יודעים מהי דעתו של אל עליון? האם מי שמוכן למסור נפשו בעד העם והארץ אך בד בבד עובר עבירות חמורות, הוא צדיק או רשע?

אם אנו שואלים את עצמנו מדוע ה"רשעים" הללו זכו להנהגת המדינה, נוכל למצוא תשובה בדברי המדרש (ילקוט שמעוני מלכים א' רמז רז):

תנא דבי אליהו. פעם אחת הייתי יושב בבית המדרש בירושלים לפני חכמים. אמרתי להם: רבותי, מה נשתנה אחאב בן עומרי שר צבא ישראל מכל המלכים שהיו לפניו שלא הושיבו מלך בן מלך עד שבא עומרי והושיבו לו שלושה מלכים על כסאו? אמרו לי: לא שמענו. אמרתי להם: רבותי, על שהותיר עיר גדולה בישראל.

הנה גם החכמים היו תמהים מפני מה זכה עומרי לשלושה דורות של מלכים, ואליהו לימדם שבזכות מצוות יישוב ארץ ישראל זכה למלכות. אותם שמסרו נפשם על ארץ ישראל לא בנו כרך אחד, אלא הרבה כרכים בנו. זאת ועוד, הם אף דאגו להעלות את יהודי התפוצות בתנאים הקשים של אותם זמנים ולשכנם בנקודות ישוב שונות ברחבי הארץ. מלבד זאת, מסרו נפשם על הגנת התושבים ועל הגבולות מפני אויבים ומחבלים. הרי שעשו הרבה יותר מעומרי. אם כן, מהי מעלתם ושכרם בעולם הזה ובעולם הבא?

כתב הרב קוק באורות התחיה:

הנפש של פושעי ישראל שבעקבתא דמשיחא, אותם שהם מתחברים באהבה אל עניני כלל ישראל, לארץ ישראל ולתחית האומה, היא מתוקנת יותר מהנפש של שלומי אמוני ישראל, שאין להם זה היתרון של ההרגשה העצמית לטובת הכלל ובניין האומה והארץ.

ובהמשך כתב הרב קוק את מעלתם של שלומי אמוני ישראל:

אבל הרוח הוא מתוקן הרבה יותר אצל יראי ה' ושומרי תורה ומצוות, אף על פי שההרגשה העצמית וההתעוררות של כח פעולה בענייני כלל ישראל אינן עדיין אמיצות אצלם, כמו מה שהן אצל אלה שרוח עוועים אשר בתוכם מכער את לבם, עד כדי להתקשר בדעות זרות ובמעשים המטמאים את הגוף ומונעים אור הרוח מלהתקן, ומימלא סובלת גם הנפש מפגמיהם.

ומה שרבים מהם הינם "תנוקות שנשבו" בחינוך הקלוקל וברוחות הזרות שנשבו בארצות אירופה. כידוע שגורמים אלה ואחרים הפילו חללים רבים מבחינה רוחנית בקרב היהודים שם. ובכל זאת, מפליא הדבר שלמרות הכל הם בחרו לעלות לארץ ישראל, לבנותה ולמסור נפשם עליה. ניתן להסביר זאת בכך, שהשאיפה לארץ ישראל סיפקה מזון רוחני לאחר שהם התנערו מכל סממן דתי. כללו של דבר, אין אנו יודעים מהן מחשבות הבורא.